
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТІЛА ДІТЕЙ 6–10 РОКІВ З ДЕПРИВАЦІЄЮ СЕНСОРНИХ СИСТЕМ У ПРОЦЕСІ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Віталій Кашуба¹, Світлана Савлюк²

Анотація. Актуальність наукових розробок, що стосуються профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем, доведено на основі аналізу наукової літератури та практичного досвіду у сфері адаптивного фізичного виховання. Посиллює актуальність цієї проблеми наявність у сфері адаптивного фізичного виховання неширокого спектра досліджень, присвячених висвітленню особливостей окремих параметрів рухової сфери дітей із депривацією сенсорних систем. Належного осмислення потребують питання взаємозв'язку показників просторової організації тіла та фізичного стану дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем із функціональними порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема порушеннями постави у процесі фізичного виховання. Результати таких досліджень на сьогодні залишаються несистематизованими та фрагментарними. *Мета.* Науково обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити концепцію профілактики та корекції порушень просторової організації тіла молодших школярів із депривацією слуху і депривацією зору у процесі фізичного виховання у спеціальній школі-інтернаті.

Методи. Аналіз, синтез та узагальнення наукової літератури, педагогічне спостереження, медико-біологічне обстеження.

Результати. У статті науково обґрунтовано та запропоновано концепцію профілактики й корекції порушень просторової організації тіла молодших школярів з депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання і технологію реалізації положень концепції у спеціальних школах-інтернатах, що сприяло ефективному вирішенню завдань профілактики та корекції цих порушень, їхньому гармонійному розвитку й соціальній адаптації в соціум здорових ровесників.

Ключові слова: фізичне виховання, концепція, просторова організація тіла, профілактика, корекція, порушення, фізичний стан, депривація, сенсорна система.

Abstract. Actuality of of scientific elaborations concerning prevention and correction of disturbances of spatial body organization of children aged 6-10 years with sensory systems deprivation is proved on the basis of the analysis of scientific literature and practical experience in the field of adaptive physical education. The presence of a non-wide spectrum of research in the field of adaptive physical education devoted to highlighting the peculiarities of certain parameters of the motor sphere of children with deprivation of sensory systems increases the above problem actuality. The question of the relationship between the indices of spatial body organization and physical state of children aged 6-10 years with sensory systems deprivation and functional disorders of the locomotorium, in particular, posture abnormalities in the process of physical education. The results of such studies remain unsystematic and fragmented. *Objective.* To substantiate, develop and experimentally test the concept of prevention and correction of disturbances of spatial body organization of junior pupils with hearing and vision deprivation in the process of physical education in a special boarding school.

Methods. Analysis, synthesis and generalization of scientific literature, pedagogical observation, medical and biological examination.

Results. The concept of prevention and correctio physical education and the technology of realizing the concept provisions in special boarding schools was scientifically substantiated and proposed, which contributed to effective solution of the problems of prevention and correction of these disorders, their harmonious development and social adaptation into a society of healthy peers.

Keywords: physical education, concept, body spatial organization, prevention, correction, disorders, physical state, deprivation, sensory system.

Вступ. Гуманістична парадигма сучасного суспільства передбачає, серед іншого, її спроектованість на ставлення до дітей з інвалідністю, чисельність яких на сьогодні в усьому світі виявляє стійку тенденцію до зростання. За офіційними даними ООН, у світі нараховують понад мільярд осіб із

фізичними, сенсорними та розумовими вадами, що становить приблизно 15 % загального складу населення, тобто кожна десята людина на планеті має інвалідність. ЮНЕСКО прогнозує, що протягом найближчих років світова спільнота не зможе змінити таку негативну тенденцію, тому зростання

кількості осіб із інвалідністю слід визнати постійно існуючим фактором.

До найбільш важких різновидів порушення здоров'я належить порушення сенсорного розвитку – депривація сенсорних систем [1, 9, 13, 16, 18].

Нині просторову організацію тіла тлумачать як єдність морфологічної та функціональної організації людини, відображену в її зовнішній формі – габітусі, індивідуальних особливостях біогеометричного профілю постави, функціональному стані опорно-рухового апарату та морфологічному статусі [3, 8, 18].

Сьогодні отримання найбільш достовірної інформації про стан здоров'я, розвиток рухових умінь і навичок людини неможливе без визначення та оцінювання просторової організації її тіла [2, 5, 7, 14]. У процесі вивчення порушень опорно-рухового апарату (ОРА) людини ми осмислювали особливості формування просторової організації тіла молодших школярів із депривацією сенсорних систем: стан біогеометричного профілю постави [6, 15, 17], опорно-ресорних властивостей стопи, вертикальної стійкості тіла [4, 8] тощо.

Попри плідну роботу науковців у означеній царині, поза їхньою увагою залишилася розробка системи комплексного діагностування просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем, зокрема рівня стану біогеометричного профілю постави, визначення факторної структури просторової організації тіла з урахуванням показників фізичного стану дітей 6–10 років із депривацією слуху та зору з різними функціональними порушеннями ОРА, що й зумовило потребу комплексного осмислення теми нашого дослідження.

Дослідження виконано згідно з темою 3.7 «Удосконалення біомеханічних технологій у фізичному вихованні, спорті та реабілітації з урахуванням індивідуальних особливостей моторики людини» (номер держреєстрації 0112U001860) Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури й спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Протягом 2016–2017 рр. дослідження відповідало темам 3.13 «Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання різних груп населення» (номер держреєстрації 0116U001615) та 3.23 «Здоров'яформуючі технології дітей та молоді у процесі адаптивного фізичного виховання» (номер держреєстрації 0116U001620) плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Мета дослідження – науково обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити концепцію профілактики та корекції порушень просто-

рової організації тіла молодших школярів із депривацією слуху і зору у процесі фізичного виховання у спеціальній школі-інтернаті для більш ефективного вирішення завдань їхнього гармонійного розвитку та соціальної адаптації.

Методи дослідження:

1) теоретичні: аналіз, синтез й узагальнення даних науково-методичних джерел та інформації з інтернет-ресурсів застосовували для з'ясування проблемного поля системи профілактики і корекції порушень просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху та зору й стану його науково-методологічного опрацювання; комплексний метод – розгляд наукової проблеми в розрізі різних наукових напрямів: симбіоз педагогіки, медицини, фізичного виховання, біомеханіки, корекційної педагогіки тощо; системний і порівняльний аналіз – проведення зіставлення і виявлення загальних і відмінних ознак, характерних для кількох об'єктів дослідження; теоретичний аналіз, узагальнення сучасного практичного досвіду вчителів спеціальних шкіл – для визначення актуальності дослідження, уточнення та конкретизації мети, завдань і спрямованості педагогічних експериментів, розробка теоретико-методичних заasad концепції профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем;

2) емпіричні:

- соціологічними методами оперували для опитування такого контингенту респондентів: фахівці з фізичного виховання – для з'ясування результатів аналізу змісту й ефективності форм організації рухової активності молодших школярів із депривацією сенсорних систем у спеціальній школі-інтернаті, а також рівня знань про профілактику та корекцію порушень просторової організації тіла дітей 10 років із депривацією зору та слуху (бесіда-анкетування) – для встановлення їхніх інтересів, мотивів, потреб і ставлення до різних видів рухової діяльності; виявлення теоретичних знань про профілактику та корекцію порушень постави;

- педагогічні методи: спостереження, що охоплювало послідовний аналіз й оцінювання методів організації і проведення навчально-виховного процесу та фізичного виховання без втручання у його хід, а також візуальне оцінювання просторової організації тіла з урахуванням фізичного стану дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем; констатуючий та перетворюючий експеримент. Констатуючий експеримент передбачав визначення особливостей просторової організації тіла, рівня фізичного розвитку, функціонального стану, оцінювання соматичного здоров'я та фізичної підготовленості дітей 6–10 років із депривацією зору та слуху для отримання початкових даних для подальшого дослідження і розробки концеп-

ції профілактики та корекції цих порушень. Перетворюючий експеримент – перевірку ефективності технології профілактики та корекції порушень просторової організації тіла молодших школярів із депривацією зору та слуху у процесі фізичного виховання у спеціальній школі-інтернаті. Порівняння було спрямоване на простеження динаміки показників просторової організації тіла, рівня соматичного здоров'я та фізичної підготовленості дітей із депривацією слуху й зору; оцінювання ефективності та дієвості запропонованої концепції після її реалізації протягом дев'яти місяців; педагогічне тестування проводили для визначення рівня фізичної підготовленості дітей із депривацією сенсорних систем, яку досліджували за їх здатністю виявляти координаційні здібності (спритність, статичну рівновагу), швидкість, статичну силу, силову витривалість м'язів черевного преса, гнучкість хребта;

- медико-біологічні методи залучали для встановлення морфофункціонального стану та рівня біогеометричного профілю постави дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем. Вкопювання з медичних карток і контент-аналіз медичних карток – для одержання об'єктивної інформації про основне захворювання, вторинні відхилення, супутні патології (порушення постави й визначення її типу) та загальний стан здоров'я молодших школярів із депривацією зору й слуху; антропометричні дослідження проводили за допомогою стандартного обладнання на основі загальноприйнятих і уніфікованих методик: методом соматоскопії оперували для візуального оцінювання пропорцій тіла й особливостей морфології його окремих частин, а саме – форми спини, ніг, грудної клітки та живота; методом стандартів – для визначення рівня фізичного розвитку (за методикою Є. П. Сушко); центильним методом – для з'ясування соматотипу дітей із депривацією сенсорних систем; методом антропометричних індексів – для оцінювання пропорційності розвитку грудної клітки (індекс Ерісмана), характеристики функціональних можливостей дихального апарату (життєвої ємності легень), визначення ступеня розвитку м'язового апарату (силовий індекс), характеристики систолічної роботи серця (індекс Робінсона), встановлення рівня адаптаційних резервів серцево-судинної й дихальної систем (індекс Руф'є) та відповідності маси тіла до її довжини (індекс Кетле). Експрес-оцінювання соматичного здоров'я дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем виконували за методикою Г. Л. Апанасенка; візуальний скринінг із використанням удосконаленої карти експрес-контролю біогеометричного профілю постави [2] – для визначення рівня біогеометричного профілю постави дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем; фотознімання – для вивчення типу постави таких дітей;

- статистичні: методи математичної статистики (описова статистика; вибірковий метод; критерій згоди Шапіро–Уїлки; параметричний критерій Стьюдента; непараметричний критерій Манна–Уїтні; непараметричний дисперсійний аналіз Краскела–Уолліса, факторний аналіз) застосовували для аналізу сукупностей емпіричних даних на різних етапах дослідження; систематизацію матеріалу та первинну математичну обробку виконували із використанням програмних пакетів MS Excel (Microsoft, США), Statistica 8.0 (StatSoft, США).

Результати дослідження та їх обговорення. Потреба розробки концепції детермінована аналізом даних про значну кількість порушень постави та недостатню ефективність рухової діяльності дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем у спеціальних школах-інтернатах. Концепцію профілактики та корекції порушень просторової організації тіла таких дітей у процесі фізичного виховання розроблено з урахуванням ряду передумов:

- *соціально-педагогічних* – низький рівень здоров'я дітей із депривацією сенсорних систем; нерозробленість ефективних програм фізичного виховання для профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей; обмеженість рухової активності дітей із депривацією сенсорних систем (гіподинамія); низька ефективність організації системи фізичного виховання у спеціальних навчальних закладах; досвід фахівців сфери адаптивного фізичного виховання; анкетування вчителів школи-інтернату (94,7 % респондентів відмітили значущість профілактично-корекційних заходів для усунення порушень просторової організації тіла; наявність суперечності між визнанням учителями необхідності та важливості формування правильної просторової організації тіла дітей і їх невідповідною до організації такого процесу підготовкою; недостатній для ефективної профілактики та корекції порушень постави молодших школярів у процесі занять фізичними вправами рівень знань учителів); ставлення батьків до занять фізичною культурою дітей із депривацією сенсорних систем;

- *особистісних* – несформованість у дітей із депривацією сенсорних систем мотивів, потреб і навичок занять фізичною культурою; недостатній рівень умінь і навичок формування правильної постави дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем спеціальної школи-інтернату; з'ясований під час бесіди-анкетування дітей 10 років із депривацією сенсорних систем низький рівень мотивації до занять фізичною культурою; низький рівень поінформованості молодших школярів (86,8 % дітей із депривацією слуху та 83,6 % із депривацією зору) про поставу (узагалі не знають, що мають порушення постави 72,1 % дітей із депривацією слуху та 58,1 % дітей із депривацією зору);

Таблиця 1 – Факторний аналіз показників просторової організації тіла та фізичного стану дітей 9–10 років із депривацією зору й слуху та зі сколіотичною поставою, %

Фактор	Депривація зору, внесок фактора, %		Депривація слуху, внесок фактора, %	
	Хлопчики	Дівчатка	Хлопчики	Дівчатка
F-1	Інтегрований фактор фізичного стану (С,Ш), 24,2	Стан біогеометричного профілю постави (С,Ш), 27,8	Стан біогеометричного профілю постави у фронтальній площині КЗ, 22,7	Стан біогеометричного профілю постави в сагітальній площині (КЗ, СВ), 21,5
F-2	Фізичний розвиток (КЗ, сила), 16,2	Соматометричний компонент фізичного розвитку (СВ), 21,6	Фізичний розвиток (КЗ), 18,0	Стан біогеометричного профілю постави у фронтальній площині, 20,6
F-3	Стан біогеометричного профілю постави у фронтальній площині (КЗ, Г), 27,4	Інтегрований фактор (КЗ, сила), 16,8	Стан біогеометричного профілю постави в сагітальній площині, 16,1	Фізичний розвиток (силові можливості), 19,2
F-4	Функціональний стан дихальної та серцево-судинної систем (СВ, КЗ), 11,1	Фізична підготовленість (Г), 5,1	Функціональний стан серцево-судинної системи (Г), 15,7	Інтегрований (С), 25,0
F-5	Функціональний стан серцево-судинної системи, 8,9	Функціональний стан серцево-судинної системи, 8,5	Фізична підготовленість (КЗ, Г, сила), 14,5	
Сумарний внесок у загальну дисперсію, 88,5		86,0	87,0	86,3
Невраховані чинники, 11,5		14,0	13,0	13,7

*Примітки: КЗ – координаційні здібності; Г – гнучкість; С – спритність; Ш – швидкість, СВ – силова витривалість

• *біологічних* – потреба дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем у руховій активності; визначення факторної структури просторової організації тіла з урахуванням показників фізичного стану дітей.

Найбільш інформативні показники просторової організації тіла та фізичного стану дітей 6–10 років із депривацією зору та слуху отримано на основі факторного аналізу. Факторна структура просторової організації тіла та фізичного стану дітей 6–10 років із депривацією слуху й зору та з різними типами постави відзначається певною постійністю і змінністю досліджуваних показників. Шляхом факторного аналізу у структурі просторової організації тіла й фізичного стану дітей 6–10 років із депривацією слуху визначено 11 факторів, ідентифікованих як: «інтегрований фізичний стан», «інтегрований», «морфофункціональний», «соматометричний компонент фізичного розвитку», «стан біогеометричного профілю постави в сагітальній площині», «стан біогеометричного профілю постави у фронтальній площині», «оцінювання біогеометричного профілю постави», «фізична підготовленість», «фізичний розвиток», «функціональний стан дихальної системи», «функціональний стан серцево-судинної системи», а у дітей із депривацією зору – 13 факторів, серед яких 11 ідентичні факторам, визначеним для дітей із депривацією слуху, а інші – «силовий» і «швидко-силові можливості» – дібрано для дітей із депривацією зору [10, 11].

Шляхом аналізу внеску кожного із названих факторів у загальну дисперсію вибірки встанов-

лено їх неоднозначність у дітей із депривацією зору та слуху, відмінних за віком і типом постави, що відображає змінюваність значущості різних показників просторової організації тіла та фізичного стану. Проте, інформативність означених факторів щодо характеристики просторової організації тіла та фізичного стану обстежуваних дітей зумовлена врахуванням їх від 77,3 до 89,2 % загальної дисперсії вибірок показників просторової організації тіла та фізичного стану дітей із депривацією зору й 74,8 % до 90,2 % дітей із депривацією слуху. У таблиці 1 представлено результати факторного аналізу показників просторової організації тіла та фізичного стану дітей 9–10 років із депривацією зору й слуху та зі сколіотичною поставою (як найбільш поширеного типу порушення постави), на основі яких розроблено методи і засоби практичної реалізації концепції. Результати факторного аналізу просторової організації тіла та показників фізичного стану таких дітей дають підстави стверджувати, що під час навчання у спеціальній школі-інтернаті найбільше значення для ефективного формування просторової організації тіла хлопчиків 9–10 років із депривацією зору зі сколіотичною поставою мають стан біогеометричного профілю постави у фронтальній площині (27,4 %) та «інтегрований фактор фізичного стану» (24,2 %); дівчаток 9–10 років із депривацією зору – стан біогеометричного профілю постави (27,8 %) та «соматометричний компонент фізичного розвитку» (21,6 %) [10, 11].

У такому ракурсі для хлопчиків із депривацією слуху зі сколіотичною поставою генеральни-

ми стали фактори: «стан біогеометричного профілю постави у фронтальній площині» (22,7 %) та «фізичний розвиток (координаційні здібності)» (18,0 %); для дівчаток із депривацією слуху – «інтегрований (спритність)» (25,0 %), «стан біогеометричного профілю постави в сагітальній площині» (21,5 %), «стан біогеометричного профілю постави у фронтальній площині» (20,6 %).

Зміна внеску кожного з факторів у загальну структуру просторової організації тіла та фізичного стану дітей із депривацією сенсорних систем і з різними типами постави відображає зміну значущості різних показників і зумовлює потребу впливу на них під час занять фізичною культурою у спеціальній школі-інтернаті. Виявлена в ході дослідження майже ідентичність генеральних факторів у таких дітей уможливує застосування аналогічних засобів профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей із депривацією зору й слуху та з різними типами постави. Ці фактори стали підґрунтям для диференційованих програм профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей 9–10 років із депривацією зору та депривацією слуху [10, 11].

До фундаментальних складників блок-схеми концепції профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем входять: передумови та концептуальні підходи до розробки концепції, концептуальні основи (мета, завдання, принципи, організаційні й дидактичні умови), технологія профілактики та корекції порушень просторової організації тіла, що охоплює комплексне діагностування просторової організації тіла та показників фізичного стану дітей і дві диференційовані програми профілактики та корекції порушень просторової організації тіла, етапи, умови реалізації, контроль і критерії ефективності (рис. 1) [19, 20].

Мета як засадничий компонент авторської концепції полягала у визначенні теоретико-методичних основ профілактично-корекційної діяльності дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання в умовах спеціальної школи-інтернату. Стратегія дослідження, орієнтована на гармонійний розвиток особистості дитини, передбачала спроектованість засобів і методів фізичної культури на вирішення комплексу із чотирьох груп завдань, а саме – оздоровчих, освітніх, корекційних і виховних:

- *оздоровчі*: зміцнення й збереження здоров'я дітей із депривацією сенсорних систем; покращення будови тіла та формування правильної постави; організація корисного дозвілля й активного відпочинку;

- *освітні*: забезпечення набуття системи знань із виконання фізичних вправ і використання їх у повсякденному житті для підвищення рухової ак-

тивності дітей із депривацією сенсорних систем; спрямований вплив на розвиток аналізованих фізичних здібностей;

- *корекційні*: корекція порушень постави; покращення рухливості в суглобах тощо; нормалізація м'язового тону;

- *виховні*: виховання інтересу та мотивації до занять фізичними вправами; виховання морально-вольових якостей [19, 20].

Концепцію профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання спеціальної школи-інтернату представлено як взаємопов'язаний комплекс передумов, підходів, принципів, умов організації рухової діяльності та формування її змісту. Її специфіка, з огляду на особливості таких дітей, полягала у врахуванні основного діагнозу, супутніх захворювань, вторинних відхилень у стані здоров'я, вікових мотивів, інтересів, особливостей просторової організації тіла та фізичного стану. За основу розробки концепції обрано такі концептуальні підходи: комплексний, особистісно-орієнтований, індивідуальний, технологічний, мультидисциплінарний і системний.

Розробка концепції передбачала використання принципів теорії і методики фізичного виховання, адаптивної фізичної культури, лікувальної фізичної культури, спеціальної педагогіки. На основі вивчення науково-методичної літератури та її аналізу окреслено й адаптовано до процесу профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем соціальні, загальнопедагогічні, загальнометодичні та спеціально-методичні принципи адаптивного фізичного виховання, які було застосовано в тісному взаємозв'язку як цілісну єдність і систему.

У ході формування концептуальних принципів напрацьовано ряд організаційних і дидактичних умов реалізації концепції. До організаційних умов входили: аналіз мотивів, інтересів і потреб дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем для індивідуального та диференційованого підходів охоплення їх профілактично-корекційною діяльністю; проведення бесід з метою інформування дітей про покращення їхнього здоров'я, профілактику й формування правильної постави, використання отриманих знань у повсякденному житті. Як дидактичні умови розглянуто підготовку методичних посібників, рекомендацій, мультимедійних інформаційно-методичних програм тощо.

Умови реалізації концепції профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем шляхом оптимізації їхньої рухової діяльності сформовано на основі мотивації до занять фі-

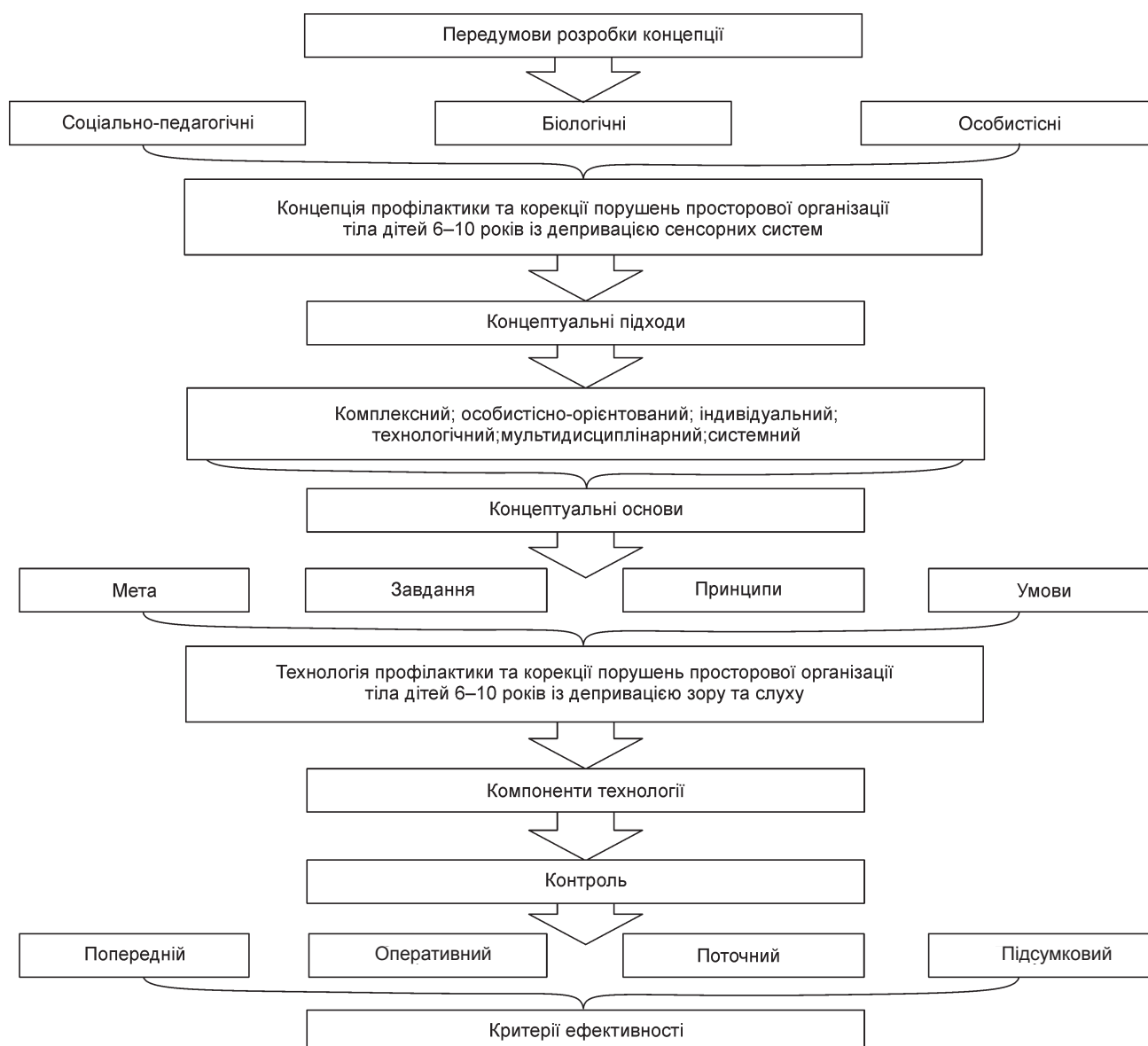

Рисунок 1 – Блок-схема концепції профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем

зичними вправами; потреби таких дітей в заняттях фізичною культурою; особистісно-орієнтованого підходу; діагностування стану просторової організації тіла та показників фізичного стану; результатів факторного аналізу просторової організації тіла з урахуванням показників фізичного стану дітей; використання комплексу традиційних, нетрадиційних та інноваційних засобів фізичного виховання; застосування групи корекційних рухливих ігор, зорієнтованих на покращення просторової організації тіла, психофізичного стану, забезпечення гармонійного розвитку та соціальної адаптації хворих дітей у соціумі здорових ровесників [19, 20].

Для втілення теоретичних положень концепції обґрунтовано та реалізовано технологію профілак-

тики й корекції порушень просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією зору та слуху (рис. 2). Її розроблено в руслі системного, гуманістичного й діяльнісного підходів. Мета технології – профілактика та корекція порушень просторової організації тіла дітей, спрямована на їхній гармонійний розвиток і соціальну адаптацію в суспільстві здорових однолітків.

Структура технології профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей із депривацією сенсорних систем охоплювала п'ять взаємозалежних блоків:

- *проективний*, який передбачав визначення основних цілей і завдань реалізації технології, а також документів перспективного планування навчально-виховного процесу;

- *діагностувально-змістовий* – комплексне діагностування показників просторової організації тіла та фізичного стану дітей із депривацією сенсорних систем; опис засобів і методів фізичного виховання дітей, а також перелік необхідних теоретичних знань і пов'язаних із ними вмінь і навичок;

- *процесуальний* – найбільш значущий, що відображає основи організації та методики роботи з фізичного виховання, педагогічні умови реалізації;

- *профілактично-корекційний* – засоби та методи профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей із депривацією зору та депривацією слуху;

- *контрольний* – матеріали для оцінювання й критерії визначення ефективності засобів фізичного виховання [19, 20].

У структурі технології профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей із депривацією сенсорних систем збережено цілісну струнку, взаємозалежну за змістом, послідовність використання засобів, методів і методичних прийомів, а також форм організації діяльності молодших школярів під час проведення різних занять. Основами теоретичного обґрунтування технології профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей із депривацією сенсорних систем у процесі рухової діяльності обрано

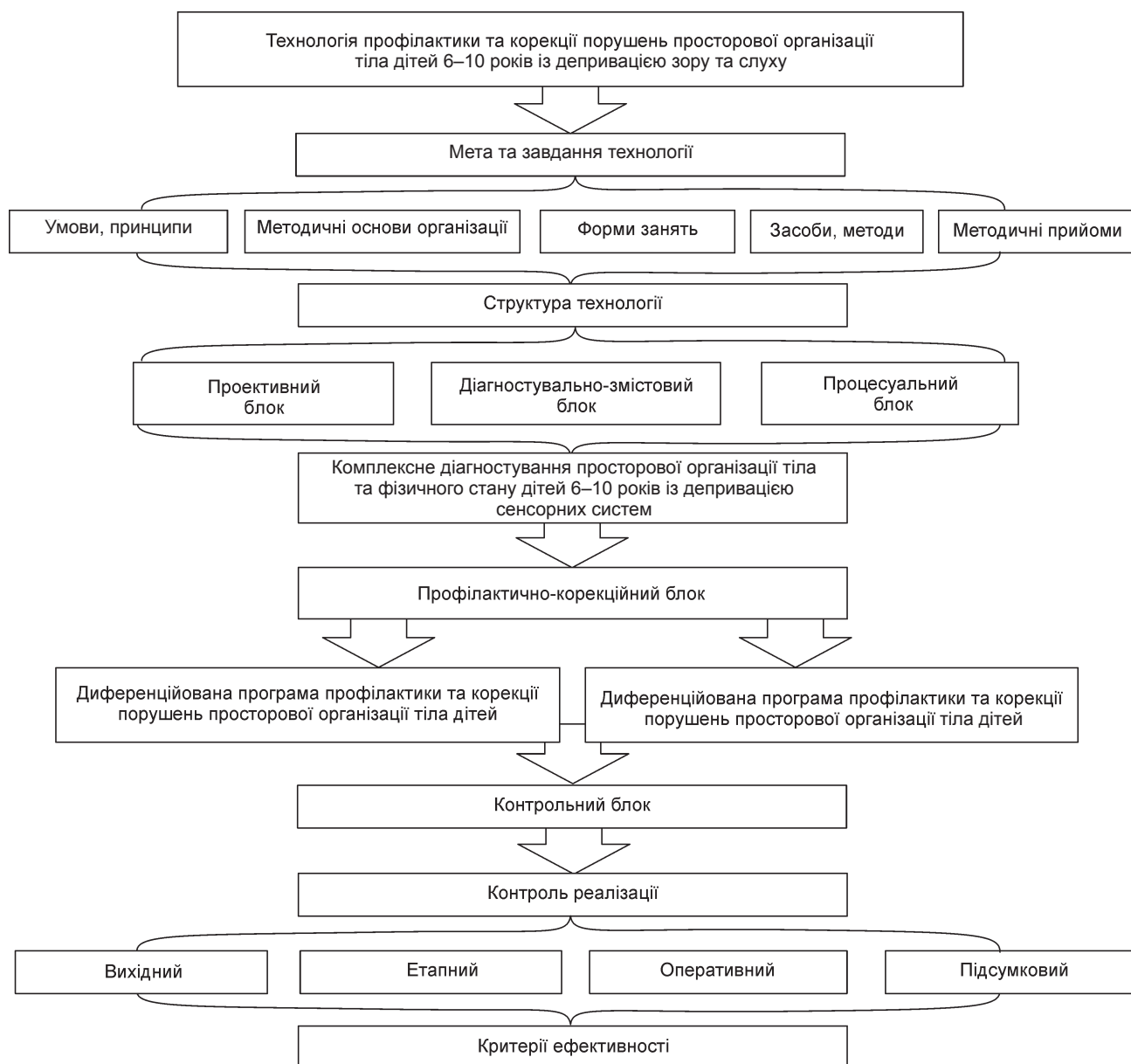

Рисунок 2 – Блок-схема технології профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей 9–10 років із депривацією зору та слуху

основні підходи, загальну мету, завдання, умови й принципи адаптивного фізичного виховання [19, 20].

Для ефективної реалізації технології доцільне врахування таких педагогічних умов: дотримання дидактичних принципів, створення освітнього середовища (атмосфера довіри та доброзичливості у взаєминах, потрібний інвентар, ігрові ситуації), відповідність величини навантаження і функціональних можливостей організму дітей, інтеграція теоретичних знань про профілактику та корекцію порушень постави дітей із депривацією сенсорних систем [19, 20].

Висновки. У дослідженні обґрунтовано та розроблено концепцію профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей із депривацією сенсорних систем. Фундаментальними складниками концепції слугували передумови (соціально-педагогічні, особистісні та біологічні), концептуальні підходи (комплексний, особистісно-орієнтований, індивідуальний, технологічний, мультидисциплінарний і системний), концептуальні основи (мета, завдання, принципи, засоби та методи), технологія профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей із депривацією зору та слуху, контроль і критерії ефективності. З огляду на особливості дітей із депривацією сенсорних систем, специфіку концепції становило врахування їхнього основного діагнозу, супутніх захворювань, вторинних відхилень у стані здоров'я, вікових мотивів, інтересів, просторової організації тіла та показників фізичного стану. Теоретичні засади концепції профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей набули практичного втілення в системі профілактично-корекційних заходів, впроваджених у процес фізичного виховання молодших школярів спеціальної школи-інтернату.

Запропонована концепція передбачала реалізацію технології, вибудованої з урахуванням системного гуманістичного та діяльнісного підходів, мети, завдань, принципів, засобів, методів і методичних прийомів, педагогічних умов ефективного впровадження її змісту у спеціальних школах-інтернатах і контролю та критеріїв її ефективності. Технологія охоплювала комплексне діагностування просторової організації тіла та показників фізичного стану дітей і дві диференційовані програми профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією зору та слуху.

Диференційовані програми профілактики та корекції порушень просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією зору та слуху укладено на основі результатів комплексного діагностування та факторного аналізу їхніх показників із використанням завдань, принципів, методів, засобів і форм проведення занять, зорієнтованих на результати факторної структури просторової організації тіла та фізичного стану дітей із депривацією сенсорних систем і з огляду на способи навчання, етапи, суб'єкти й умови реалізації програм, контроль і критерії ефективності їх впровадження.

На основі узагальнення одержаних даних доведено ефективність реалізації та виразну спрямованість запропонованої технології на покращення показників просторової організації тіла й фізичного стану дітей молодшого шкільного віку з депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання спеціальної школи-інтернату, а також розкрито можливості та перспективи використання технології профілактики й корекції цих захворювань у процесі фізичного виховання для забезпечення гармонійного розвитку й успішної соціальної адаптації в колі здорових однолітків.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Література

1. Винник Д. П. Адаптивное физическое воспитание и спорт / Джозеф П. Винник; пер. с англ. И. Андреев. – К. : Олимп. лит., 2010. – 608 с.
2. Кашуба В. А. Биомеханика осанки / В. А. Кашуба. – К. : Олимп. лит., 2003. – 280 с.
3. Кашуба В. А. Мониторинг состояния пространственной организации тела человека в процессе физического воспитания / В. А. Кашуба // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2015. – № 2. – С. 53–64.
4. Кашуба В. Характеристика просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку зі слуховою депривацією / В. Кашуба, Зіяд Хмаїд Ахмад Насраллах, С. Демчук // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2014. – Вип. 14. – С. 65–69.
5. Кашуба В. А. Профилактика и коррекция нарушений пространственной организации тела человека в процессе физического воспитания / В. А. Кашуба, Адель Бенжедду. – К.: Знання України, 2005. – 158 с.
6. Кашуба В. До питання використання інформаційних технологій у процесі адаптивного фізичного виховання / В. Кашуба, С. Демчук // Вісн. Прикарпат. ун-ту. – 2014. – Вип. 19. – С. 82–88.
7. Кашуба В. А. Коррекция нарушений осанки школьников в процессе адаптивного физического воспитания / В. А. Кашуба, Зіяд Хмаїд Ахмад Насраллах. – К.: Наук. світ, 2008. – 223 с.
8. Кашуба В. О. Биомеханика просторової організації тіла людини: сучасні методи та засоби діагностики і відновлення порушень: монографія / В. О. Кашуба, Ю. А. Попадюха. – К.: Центр учб. л-ри, 2018. – 768 с.

9. *Кашуба В.* Популяризація сучасних форм рухової активності серед школярів з сенсорними порушеннями шляхом використання мультимедійних технологій / В. Кашуба, Т. Ричок // Вісн. Прикарпат. ун-ту. – 2017. – № 25–26. – С. 154–160.
10. *Кашуба В.* Біологічні передумови розробки концепції формування просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією зору / В. Кашуба, С. Савлюк // J. of Education, Health and Sport formerly J. of Health Sciences. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. Poland. – 2017. – Vol. 7, N 7. – S. 1095–1112. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1039950>.
11. *Кашуба В.* Структура та зміст технології профілактики й корекції порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією сенсорних систем / В. Кашуба, С. Савлюк // J. of Education, Health and Sport formerly J. of Health Sci. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. Poland. – 2017. – Vol. 7, N 8. – S. 1387–1407. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1050987>.
12. *Кашуба В.* Контроль состояния пространственной организации тела человека в процессе физического воспитания: история вопроса, состояние, пути решения / В. Кашуба, Р. Бирик, Н. Носова // Молодіж. наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки. – 2012. – Вып. 7. – С. 10–19.
13. *Кашуба В. О.* Використання інформаційних засобів у фізичному вихованні школярів з особливими потребами / В. О. Кашуба, І.П. Карп, Т. М. Ричок // Наук.-метод. основи використання інформац. технологій в галузі фіз. культури та спорту: зб. наук. пр. [Електронний ресурс]. – Х.:ХДАФК, 2017. – Вип. 1. – С. 42–46.
14. *Кашуба В.* Особливості ставлення школярів із вадами слуху до власного здоров'я / В. Кашуба, О. Маслова, Т. Ричок // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2016. – Вип. 23. – С. 115–122.
15. *Кашуба В.* Оцінка рівня теоретичної підготовленості школярів із вадами слуху як невід'ємного складника їхньої здоров'яформувальної діяльності / В. Кашуба, О. Маслова, Т. Ричок // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2016. – Вип. 24. – С. 50–59.
16. *Кашуба В.* Аналіз рівня практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності дітей та підлітків з вадами слуху / В. Кашуба, О. Маслова, Т. Ричок // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2017. – № 2. – С. 54–58.
17. *Кашуба В.* Інноваційні підходи до корекції порушень постави слабочуючих школярів у процесі фізичного виховання / В. Кашуба, Зіяд Хамаді Ахмад Насраллах, С. Демчук // Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я у суч. сусп. – 2014. – № 3 (27). – С. 54–58.
18. *Кашуба В. А.* Формирование моторики человека в процессе онтогенеза / В. А. Кашуба, Е. М. Бондарь, Н. Н. Гончарова, Н. Л. Носова. – Луцк «Вежа-Друк». – 2016. – 232 с.
19. *Савлюк С. П.* Просторова організація тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання / С. П. Савлюк. – Рівне: О. Зень, 2017. – 560 с.
20. *Савлюк С. П.* Профілактика та корекція порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років з депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / С. П. Савлюк. – К., 2018. – 44 с.

References

1. *Vinnik D. P.* Adaptive physical education and sport / edited by J. P. Vinnik; translated from English. – Kiev: Olimpiyskaya literature, 2010. – 608 p.
2. *Kashuba V. A.* Posture biomechanics / V. A. Кашуба. – Kiev: Olimpiyskaya literatura, 2003. – 280 p.
3. *Kashuba V. A.* Monitoring the state of human body spatial organization during physical education / V. A. Kashuba // *Teoriya i metodyka fizvykhovannia i sportu.* – 2015. – № 2. – P. 53–64.
4. *Kashuba V. A.* Characteristics of junior schoolchildren spatial body organization with hearing deprivation / V. Kashuba, Ziad Hmaid Ahmad Nasrallah, S. Demchuk // *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeyskoho universytetu imeni Lesi Ukrainky.* – 2014, Iss. 14. – P. 65–69.
5. *Kashuba V. A.* Preventing and correcting disturbances of human spatial body organization during physical education / V. A. Kashuba, Benzheddu Adel // *Kyiv: Znannia Ukrainy,* 2005. – 158 p.
6. *Kashuba V.* On issue of IT usage in the process of adaptive physical education / V. Kashuba, S. Demchuk // *Visnyk Prykarpatskoho universytetu.* – 2014. – Iss. 19. – P. 82–88.
7. *Kashuba V. A.* Correcting schoolchildren posture disorders during adaptive physical education / V. A. Kashuba, Ziad Hmaid Ahmad Nasrallah. – Kyiv : Naukovy svit, 2008. – 223 p.
8. *Kashuba V. O.* Biomechanics of human body spatial organization: modern methods and means of diagnosis and recovery of disorders / V. O. Kashuba, I. A. Popadiukha. – Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 2018. – 768 p.
9. *Kashuba V.* Popularization of modern forms of motor activity among schoolchildren with sensory disorders by means of multimedia technologies / V. Kashuba, T. Rychok // *Visnyk Prykarpatskoho universytetu.* – 2017. – N 25–26. – P. 154–160.
10. *Kashuba V.* Biological preconditions for the development of the formation concept of spatial organization of body of children aged 6-10 with vision deprivation / V. Kashuba, S. Savliuk // *J. of Education, Health and Sport formerly J. of Health Sciences. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. Bydgoszcz, Poland,* 2017. – Vol. 7, N 7. – S. 1095–1112. Access mode: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1039950>.

11. *Kashuba V.* Structure and content of the technology of prevention and correction of disturbances of spatial organization of the body of children 6–10 years old with sensory systems deprivation/ *V. Kashuba, S. Savliuk // J. of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. Bydgoszcz, Poland. – 2017. – Vol. 7, N 8. – S. 1387–1407. – Access mode : <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1050987>.*

12. *Kashuba V.* Control of human body spatial organization during physical education: history, state ways of solution / *V. Kashuba, R. Bibik, N. Nosova // Molodizhnyi naukovyi visnyk Volynskoho universytety imeni Lesi Ukrainky. – 2012. – Iss. 7. – P. 10–19.*

13. *Kashuba V.* Information means usage in physical education of children / *V. O. Kashuba, I. P. Karp, T. M. Rychok // Naukovo-metodychni osnovy vykorystannia informatsiynykh tekhnolohii v haluzi fizykultury ta sportu [Electronic resource]. Kharkiv:KSAPC, 2017. – Iss. 1. – P. 42–46.*

14. *Kashuba V.* Peculiarities of pupils with hearing disorders attitude towards own health / *V. Kashuba, O. Maslova, T. Rychok // Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeyskoho universytety imeni Lesi Ukrainky. – 2016. – Iss. 23. – P. 115–122.*

15. *Kashuba V.* Evaluating theoretical fitness level of pupils with hearing disorders as an integral constituent of their health forming activity / *V. Kashuba, O. Maslova, T. Rychok // Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeyskoho universytety imeni Lesi Ukrainky. – 2016. – Iss. 24. – P. 50–59.*

16. *Kashuba V.* Analysis of level of practical skills to health promoting activity of children and adolescents with hearing disorders / *V. Kashuba, O. Maslova, T. Rychok // Teoriya i metodyka fizykhovannia i sportu. – 2017. – N 2. – P. 54–58.*

17. *Kashuba V.* Innovation approaches to correcting posture disorders in pupils with hearing impairment during physical education / *V. Kashuba, Ziad Hmaid Ahmad Nasrallah, S. Demchuk // Fizykhovannia. sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi. – 2014. – N 3 (27). – P. 54–58.*

18. *Kashuba V. A.* Human motor skills formation during ontogenesis / *V. A. Kashuba, E. M. Bondar, H. H. Goncharova, N. L. Nosova. – Lutsk «Vezha-Druk». – 2016. – 232 p.*

19. *Savliuk S. P.* Spatial organization of junior schoolchildren body with sensory systems deprivation during physical education / *S. P. Savliuk // Rivne: O. Zen, 2017. – 560 p.*

20. *Savliuk S. P.* Prevention and correction of spatial organization of the body of children aged 6–10 years with sensory system deprivation during physical ed. : author's abstract for Doctoral Degree in Physical Education and Sport: 24.00.02 / *S. P. Savliuk // Kyiv, 2018. – 44 p.*

¹Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

²Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, Україна

Надійшла 20.08. 2018